

İSTEHLAK FUNKSIYASI PARAMETRLƏRİNİN VƏ ƏHALİ İSTEHLAKININ MULTİPLİKATİV EFFEKLƏRİNİN EKONOMETRİK QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi: Əhalinin ümumi istehlakı, Əhalinin ümumi gəlirləri və Ümumi Daxili Məhsul və Əhalinin Qənaət etdiyi Pul dəyişənlərinin datalarından istifadə etməklə istehlak funksiyası parametrlərinin və əhali istehlakinin multiplikativ effektlərinin ekonometrik qiymətləndirilməsini aparmaq.

Metodologiya: Ekonometrik analiz metodları.

Əsas nəticələr: İstehlak bazarının öyrənilməsi tələb və təklifin tarazlaşdırılması problemlərinin öyrənilməsinə yönəlməli, sistemlilik, problemlilik, komplekslilik, elmlilik kimi metodoloji prinsiplərə əsaslanmalıdır. İstehlak bazarı bazarın daxili və xarici amilləri ilə qarşılıqlı şəkildə tədqiq edilməlidir. Bazarın öyrənilməsində onun bütün struktur komponentləri və onların qarşılıqlı təsiri nəzərə alınmalıdır. İstehsal funksiyası parametrlərinin ekonometrik qiymətləndirilməsi üçün Əhalinin ümumi istehlakı, Əhalinin ümumi gəlirləri və Ümumi Daxili Məhsul dəyişənlərinin datalarından istifadə olunur.

Açar sözlər: *istehlak, istehlak funksiyası, parametrlər, multiplikativ effektlər, ekonometrik qiymətləndirmə*

GİRİŞ

İstehlak bazarının tədqiq edilməsi bəzi metodoloji prinsiplərə əsaslanır. O, bütün digər mübadilə sahələri kimi ictimai təkrar istehsalın digər mərhələləri ilə qarşılıqlı əlaqə mühitində təhlil və tədqiq edilir. Bu zaman istehlak bazarı bazarın daxili və xarici amilləri (təchizat, xammal, rəqiblər, ümumi iqtisadi-siyasi amillər, istehsal texnologiyasının, planlaşdırma sisteminin mükəmməlliyi və s.) ilə qarşılıqlı şəkildə gözdən keçirilərək öyrənilməli, təhlil və tədqiq edilməlidir. Başqa bir vacib metodoloji prinsip bazarın öyrənilməsində onun bütün struktur komponentlərinin və bunların qarşılıqlı təsirinin nəzərə alınmasından ibarətdir. Əksər hallarda araşdırmaçılar bazarın tərkib hissələrinin (tələbin proqnozlaşdırılması, istehlak niyyətlərinin, qiymətlərin, tələblərinin öyrənilməsi, marketinq araşdırmaları, rəqabət mühiti, konyunktura müşahidələri və s.) qarşılıqlı əlaqəli təsirini nəzərə almir, hətta səhv olaraq istehlak prosesinin (istehlak məhsulları ilə təminat, təkrar istehsalının təmini, xidmət müddətləri və s) öyrənilməsi işinə dərin yanaşmırlar. Bu isə mövcud istehlak bazarının tədqiq edilməsində və öyrənilməsində komplekslik prinsipinin pozulmasına yol açır. Belə olduğu halda səhv nəticələr alınır.

İstehlak bazarının öyrənilməsi zamanı onun tələb və təklifin tarazlaşdırılması problemlərinin öyrənilməsinə yönəldiyini, sistemlilik, problemlilik, komplekslilik, elmlilik kimi əsas metodoloji

prinsiplərə əsaslanmasını xüsusi olaraq vurgulamalıq [2, s.11].

Bu məqsədlə, bəzi iqtisadçılar istehlak, həmçinin ərzaq malları istehlakı bazarının öyrənilməsi zamanı aşağıdakı məsələlərin həll olunmasının zəruriliyini qeyd edirlər:

1. istehlak malları bazarının, həmçinin ərzaq mallarının onun öz ünsürlərinə və bu ünsürlərin qarşılıqlı əlaqəsinə təsirinin öyrənilməsi, məhz bunun sayəsində tələb və təklifin real həcmi, strukturu, onların tarazlıq dərəcəsi haqqında düzgün biliklərin əldə olunması;

2. bazarın tərkib ünsürlərinin vəziyyətinin, bu vəziyyətin əsas problemlərinin proseslərinin və xarakterinin intensivliyinin dəyərləndirilməsi. Bunun nəticəsində bazara dair səbəb-nəticə əlaqələri, bazarın fəaliyyət mexanizmi, onun müəyyən vəziyyətinin səbəbləri, onun qarşısına qoyduğu problemlər və s. haqqında doğru şəkildə qərar qəbul etmək imkanı yaranır.

3. bazardakı tərəqqi prosesləri, bazar ünsürlərinin gələcək vəziyyətinin proqnozlaşdırılması, elmi baxımdan əsaslandırılmış proqnozlaşdırma üsulları və bazarın öyrənilməsinin əvvəl qeyd etdiyimiz 2 komponentinin təhlil olunaraq qiymətləndirilməsi, bazarın gələcək vəziyyətini müəyyən etməyə imkan verir [3, s.66].

Azərbaycan iqtisadiyyatında istehlak funksiyalarının ekonometrik qiymətləndirilməsi

Ekonometrik qiymətləndirmə üçün Əhalinin ümumi istehlakı (TPC), Əhalinin ümumi gəlirləri

(TIP) və Ümumi Daxili Məhsul (GDP) dəyişənlərinin datalarından istifadə olunacaqdır. Datalar Azərbaycan Respublikası Statistika saytından eldə edilmiş və rəqəmlər milyon mant ilə göstərilmişdir. Tədqiqatımızda dataların 2005-2017-ci illərə aid illik datalar istifadə edilmişdir. Bu qiymətləndirmələr E-Wievs 10 ekonometrika kompyuter programı üzərində aparılmışdır. Bu hissənin ilk hissəsində vahid kök testi olara ADF analizləri aparılmış və regressiya analizləri olmuşdur. Asılı dəyişən Əhalinin Ümumi İstehlakı

dəyişəni olmuşdur. Dəyərləndirmə zamanı əvvəlcə dəyişənlərin qrafikləri verilmişdir.

Hipotezalarımız aşağıdakı kimi qurulacaq:

H_0 = Tədqiqat nəticəsində dəyişənlər arasında əlaqə vardır. H_0 hipotezində dəyişənlər bir digər dəyişənin səbəbidir.

H_1 = Tədqiqat nəticəsində dəyişənlər arasında əlaqə yoxdur. H_1 hipotezində dəyişənlər bir digər dəyişənin səbəbi deyildir.

Bununla əlaqədar olaraq aşağıdakı cədvəldəki məlumatları təhlil etmək lazım gəlir.

Cədvəl №1.

2005-2017-ci illərdə Azərbaycanda ÜDM, əhalinin ümumi istehlakı və gəlirləri.

İllər	Əhalinin ümumi istehlak cəmi (mln mnt)	Əhalinin Ümumi gəlirləri	Ümumi Daxili Məhsul	Qənaət edilən pul (mln manat ilə)
2005	6508,7	8063,6	12522,5	1555
2006	8208,1	10198,5	18746,2	1990
2007	11249,7	14558,2	28360,5	3308
2008	15891,9	20735,4	40137,2	4843
2009	17417,6	22601,1	35601,5	5183
2010	19251,5	25607	42465,0	6355
2011	22184	30524,6	52082,0	8340
2012	24564	34769,5	54743,7	10205
2013	28021,2	37562	58182,0	9540
2014	30799,6	39472,2	59014,0	8673
2015	34963,4	41744,8	54380,0	6781
2016	39775	45395,1	60425,2	5620
2017	45152,5	49162,9	70337,8	4010

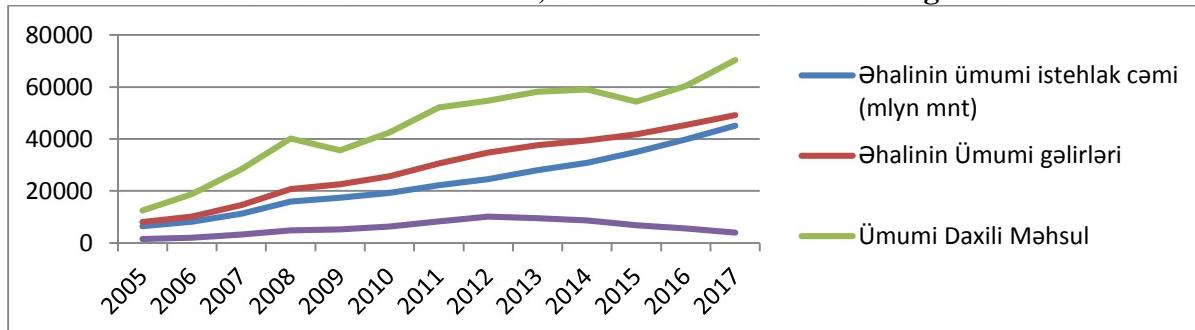
Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin sayıtı.

Yuxarıdakı cədvələ nəzər yetirdiyimizdə əhalinin ümumi istehlak cəmində 2005-ci ildən 2017-cə ilə qədər davamlı olaraq bir artım görülməkdədir. Belə ki 2005-ci ildə 6508,7 min manat ikən, 2017-ci ildə bu rəqəm 38643,8 min manat və ya 690% artaraq 45125,7 min manat olmuşdur. Əhalinin Ümumi Gəlirlərinə baxduğumızda da bu artımı görmək mümkündür. Əhalinin ümumi gəliri 2005-ci ildə 8063,6 min manat ikən, 41099,3 min manat və ya 509 % artaraq 49162,9 olmuşdur. Ancaq Ümumi Daxili Məhsul və Qənaət edilən pul miqdarlarında 2014-cü illərdə bir azalma görülməkdədir. Ümum daxili məhsul 2005-ci ildə 12522,5 min manat ikən, 2014-cü ildə 59014 min manat olmuş, 2015-ci ildə 54380 min manata düşdükdən sonra 2015-ci

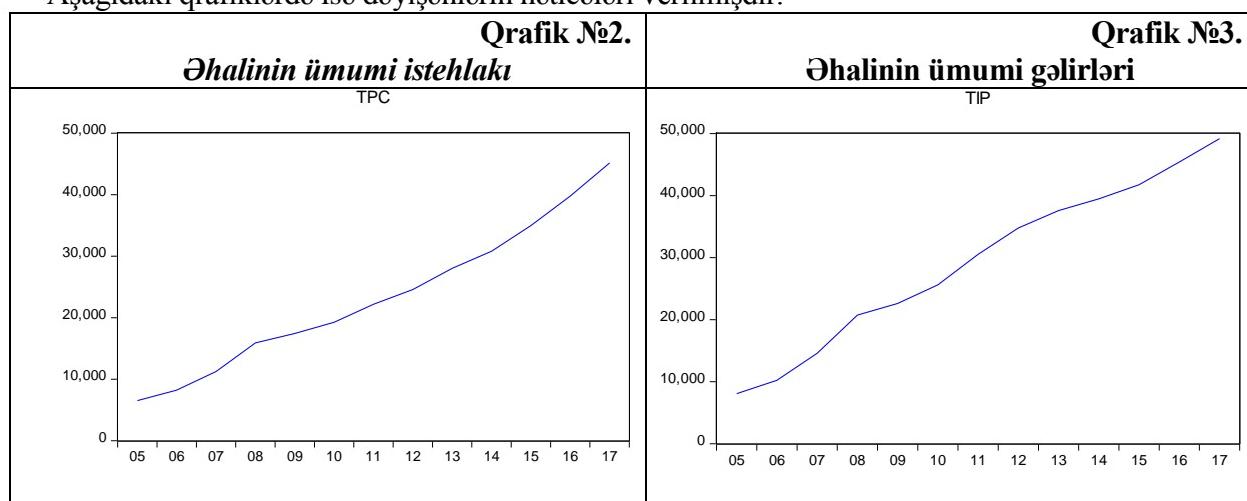
ildə təkrar yüksəliş olmuş və 2017-ci ildə 70337,8 min manat olmuşdur. Qənaət edilmiş pul miqdarına baxıldığında da 2005-ci ildə bu rəqəmin 1.555 min manat olduğunu görülməkdədir. 2012-ci ildə bu rəqəm 10205 min manat, 2013-cü ildə isə 8673 min manat olmuşdur. Bu eniş davam etmiş, 2017-ci ildə 4010 min manat olmuşdur [8].

Qrafikdən də görüldüyü kimi əhalinin ümumi istehlakı və əhalinin ümumi gəlirləri qrafiki davamlı olaraq artım göstərmişdir. Ümum Daxili Məhsulda isə azalmalar və təkrar artımlar mövcuddur. Qənaət edilən pul miqdarında isə 2012-ci ilə qədər davamlı olaraq artım olmuş və sonrakı illərdə davamlı olaraq azalma olmuşdur.

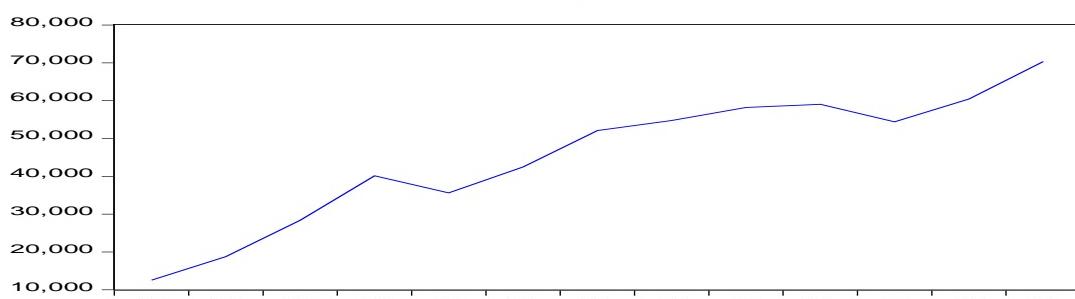
Qrafik №1.

2005-2017-ci illərdə ÜDM, əhalinin ümumi istehlakı və gəlirləri

Aşağıdakı qrafiklərdə isə dəyişənlərin nəticələri verilmişdir.

Qrafik №4.

**Ümumi Daxili Məhsul
GDP**

Qrafiklərə nəzər yetirdiyimizdə bütün dəyişənlərdə davamlı olaraq bir artış olduğunu görmək mümkündür. Xüsusilə Ümumi Daxili Məhsul dəyişənində dalgalanmaları görmək mümkündür. Belə ki 2008-ci ildə azalma müşahidə edilərkən, 2009-cu ildən sonra 2015-ci ilə qədər davamlı olaraq artım olmuş və 2015-ci ildə isə azalma müşahidə edilmişdir.

Dəyişənlərin vahid kök dəyərlərini analiz etdiyimizdə aşağıdakı cədvəl qarşımıza çıxar.

Dickey-Fuller (ADF) testi nəticələrinə baxıldığında səviyyədə və 1-ci tərtib fərqdə probabilite dəyərlərinin 0,05-dən böyük olduğunu görmək-dəyik yəni buna görə dəyişənlərin heç biri səviyyədə stasionar deyil, bu test nəticələri 1-ci tərtib fərqdə də həmçinin stasionardeyil, ancaq

2-ci tərtib fərqə probabilite dəyərimizə baxdığımızda 0,05-dən kiçik olduğunu yəni, dəyişənlərin stasionar olduğunu görməkdəyik.

Cədvəl №2.

Genişləndirilmiş Dikey-Fuller (ADF) vahid kök testlərinin nəticələri.

Səviyyədə:

Null Hypothesis: TPC has a unit root			
Exogenous: Constant			
Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=2)			
		t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic		2.541473	0.9998
Test critical values:	1% level	-4.121990	
	5% level	-3.144920	
	10% level	-2.713751	

1-ci tərtib fərqdən:

Null Hypothesis: D(TPC) has a unit root			
Exogenous: Constant			
Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=2)			
		t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic		-1.799881	0.3612
Test critical values:	1% level	-4.200056	
	5% level	-3.175352	
	10% level	-2.728985	

2-ci tərtib fərqdən:

Null Hypothesis: D(TPC,2) has a unit root			
Exogenous: Constant			
Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=2)			
		t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic		-4.027748	0.0148
Test critical values:	1% level	-4.297073	
	5% level	-3.212696	
	10% level	-2.747676	

Regressiya analizləri nəticələrinə baxıldığında dəyişənlərin bağlılıq problemləri olduğu görülmüşdür. Analiz nəticələrində dəyişənlərin

dəyərləri yüksək olduğu üçün əvvəlcə dəyişənlərin loqarifməsi alınmış, daha sonra analizlər aparılmışdır. Nəticələri aşağıdakı cədvəldən görmək mümkündür.

Cədvəl №3.

Regressiya Analizi

Dependent Variable: LOGTPC			
Method: Least Squares			
Date: 02/26/19 Time: 08:50			
Sample: 2005 2017			
Included observations: 13			
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic
LOGTIP	1.357954	0.171399	7.922786
LOGGDP	-0.389563	0.195181	-1.995907
C	0.264200	0.499917	0.528488
			Prob.
			0.0000
			0.0739
			0.6087

Nəticələrdən də göründüyü kimi, Prob. dəyərlərinə baxdığımızda Əhalinin Ümumi

Gəlirləri dəyişəninin Prob. dəyəri 0,05-dən az olmuşdur. Yəni burada H_0 rədd, H_1 qəbul ediləcək.

Ancaq ÜDM Prob. dəyəri 0,05-dən böyükdür. Burada H_0 hipotezi qəbul ediləcək. Buradan da onu görürük ki ÜDM dəyişəni ilə istehlak arasında əlaqə yoxdur.

Əhali istehlakının multiplikativ effektlərinin qiymətləndirilməsi

Tədqiqatımız bu bölümündə istehlak ilə multiplikativ effektlərinin qiymətləndirilməsi üçün analizlər aparılacaqdır. Bura istifdə olunan dəyərlər Əhalinin Ümumi Gəliri(TPC), Əhalinin Qənaət etdiyi Pul (MS) və Əhalinin istehlakı (TİP) olacaqdır. Dəyişənlərin dataları illik olaraq verilmiş və bütün datalar Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika saytından əldə edilmişdir. Bu bölüm də gəlirlər və istehlakın pul qənaətinə

təsirləri ölçülmüşdür. Tədqiqatda FMOLS modeli və VAR modeli olaraq iki model qurulmuşdur [4, s.183]. Model əsasında dəyişənlər arasında uzunmüddətli dövr əlaqəsinin varlığı Engle-Granger və Phillips Ouliaris kointeqrasiya yanaşmaları ilə test edilmiş və nəticədə dəyişənlər arasında əlaqənin ekonometrik modeli qurulmuşdur.

Empirik Nəticələr

Modelin qiymətləndirilməsi aparılmazdan əvvəl vahid kök testləri vasitəsilə dəyişənlərin stasionarlığının yoxlanılması vacibdir. Bu məqsədlə dəyişənlərin stasionarlığını yoxlamaq üçün Genişləndirilmiş Dikey-Fuller (ADF) testi istifadə edilmişdir. Əldə olunan nəticələr Cədvəl 4-də verilmişdir.

Cədvəl №4.

Genişləndirilmiş Dikey-Fuller (ADF) vahid kök testlərinin nəticələri: ***Səviyyədə:***

Null Hypothesis: MS has a unit root				
Exogenous: Constant				
Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=2)				
			t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-2.196377	0.2172
Test critical values:	1% level		-4.200056	
	5% level		-3.175352	
	10% level		-2.728985	

1-ci tərtib fərqdən:

Null Hypothesis: D(MS) has a unit root				
Exogenous: Constant				
Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=2)				
			t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-0.866991	0.7578
Test critical values:	1% level		-4.200056	
	5% level		-3.175352	
	10% level		-2.728985	

2-ci tərtib fərqdən:

Null Hypothesis: D(MS,2) has a unit root				
Exogenous: Constant				
Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=2)				
			t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-3.265479	0.0462
Test critical values:	1% level		-4.297073	
	5% level		-3.212696	
	10% level		-2.747676	

Dickey-Fuller (ADF) testi nəticələrinə baxıldığında səviyyədə və 1-ci tərtib fərqdə probabilite

dəyərlərinin 0,05-dən böyük olduğunu görürük, yəni buna görə dəyişənlərin heç biri səviyyədə

stasionar deyil, bu test nəticələri 1-ci tərtib fərqdə də həmçinin stasionar deyil, ancaq 2-ci tərtib fərqə probilitə dəyərimizə baxdığımızda 0,05-dən kiçik olduğunu yəni, dəyişənlərin stasionar olduğunu görürük.

Daha sonra dəyişənlər arasında kointeqrasiya münasibətinin varlığını FMOLS kointeqrasiya yanaşmaları ilə qurulan modelə əsasən yoxlamı-

şıq. FMOLS modeli üçün kointeqrasiya testlərinin nəticəsi olaraq müəyyən edilmişdir ki, Engle-Granger kointeqrasiya testlərinin nəticələrinə əsasən bütün hallarda p-qiyəti 5 %-dən kiçik olmuşdur. Nəticə olaraq bu o deməkdir ki, dəyişənlər arasında uzunmüddətli dövrdə kointeqrasiya əlaqəsi vardır. Hər bir halda, “kointeqrasiya əlaqəsi vardır” sıfır hipotezi 5% əhəmiyyətlilik dərəcəsində qəbul olunur.

Cədvəl №5.

Engle Granger Kointeqrasiya Testi

Dependent Variable: D(LOGMS,2)				
Method: Least Squares				
Date: 02/27/19 Time: 11:15				
Sample (adjusted): 2007 2017				
Included observations: 11 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(LOGTPC,2)	-2.925692	0.563590	-5.191175	0.0008
D(LOGTIP,2)	3.921956	0.511675	7.664941	0.0001
C	-0.025767	0.016912	-1.523611	0.1661

Kointeqrasiya testi olaraq istifadə olunan Engle-Granger yanaşmasının nəticələrinə əsasən qiymətləndirilən regressiya tənliklərini uzunmüddətli dövr tənliyi kimi qəbul edərək şəhər vermək olar. Cədvəldə FMOLS metodu ilə kointeqrasiya metodu istifadə olunmaqla əldə olunan uzunmüddətli dövr üzrə elastiklik əmsalları təsvir olunmuşdur. Bu isə nəticələrin

etibarılılığı və inandırıcılığı baxımından çox vacibdir.

Nəticələrə baxıldığında digər dəyişənlər sabit ikən əhalinin istehlakı (TIP) dəyişənində 1% artım pul qənaətində 0.20 % bir artıma səbəb olmaqdadır. Digər bir dəyişən əhalinin ümumi gəlirləri isə 1%-lik artım pul qənaətində 0.62%-lik bir artıma səbəb olmaqdadır.

Cədvəl №6.

Uzunmüddətli dövr əlaqəsinin qiymətləndirmə nəticələri

Dəyişən	FMOLS	VAR
TIP	0.99 (0.000)	0.20 (0.029)
TPC	-0.99 (0.000)	0.62 (0.021)

Qeyd: Asılı dəyişən; MS. ***, ** və * sıfır hipotezinin müvafiq olaraq 1%, 5% və 10% əhəmiyyətlilik dərəcəsində redd olunduğunu göstərir. P-qiyəti mötərizədə verilmişdir. Qiymətləndirmə periodu 2005-2017.

NƏTİCƏ:

Keyns, Fişer, Modilyani və Fridmanın əsərlərində istehlakçı davranışlarına dair baxışların inkişafı izlənilir. Keyns istehlakin əsasən cari gəlirdən asılı olduğuna inanırdı. Sonradan iqtisadçılar istehlakçıların aralıq müddətdəki seçimlərinə təsir edən qərar qəbulu ilə üz-üzə olduqlarını başa düşdüklərini hesab etməyə başladılar. İstehlakçılar irəli baxaraq gələcək resurslarını və tələbatlarını proqnozlaşdırırlar, bu da Keyns tərəfindən təklif ediləndən daha mürəkkəb istehlak funksiyasından istifadə etməyi nəzərdə tutur. Keyns istehlak funksiyasının bu formasını təklif etmişdi [5, s.106]:

$$\text{istehlak} = f(\text{cari gəlir}).$$

Son tədqiqatlar bunun əvəzinə başqa bir forma təklif edir:

$$\text{istehlak} = f(\text{cari gəlir}, \text{yığılmış var-dövlət}, \text{gələcəkdə gözlənilən gəlir}, \text{faiz dərəcəsi}) [2, s.14].$$

Başqa sözlə, ümumi istehlak yalnız cari gəlirlərin miqdarı ilə müəyyən edilmir.

İqtisadçılar istehlakin müəyyənləşdirilməsi üçün bu faktorların nisbi əhəmiyyəti haqqında mübahisə etməyə davam edirlər. Məsələn, faiz dərəcələrinin və borclanma məhdudiyyətlərinin təsiri haqqında mübahisələr hələ də qalır.

Keyns hesab edirdi ki, istehlaka meyilliliyin həddi bir və sıfır arasındadır və gəlirlərin artması ilə istehlaka orta meyillilik azalır, eləcə də cari gəlir istehlaka təsir edən əsas amildir. Ailə bütçələrinin məlumatlarının və qısa müddətli zaman sıralarının tədqiqi bu fərziyyələri təsdiqləyir. Lakin uzunmüddətli dövr ərzində istehlakdakı dəyişikliklər ilə bağlı məlumatlar göstərir ki, gəlirlərin artması ilə istehlaka orta meyillilik heç də azalmır.

Son istehlak araşdırmları İrvinq Fişerin istehlakçı davranış modelinə əsaslanır. Bu model aralıq müddətdəki seçim və istehlakçının hayatı boyunca ən yüksək rifah səviyyəsinə çataraq indiki və gələcək zaman üçün istehlak səviyyəsini necə seçməsi araşdırılır. İstehlakçı pul borc almaq və yiğmaq qabiliyyətinə malik olduğu müddətdə istehlak səviyyəsi istehlakçının ömrü boyu sahib olduğu resursların miqdardan asılıdır.

Həyat dövrü hipotezəsinə əsasən bir insanın hayatı boyunca əldə etdiyi gəlir proqnozlaşdırıla bilən bir şəkildə dəyişir və istehlakçılar həyatları boyunca öz pul ehtiyatlarını və alıqları borcları istehlak dalgalanmalarını aradan qaldırmaq üçün istifadə edirlər. Hipoteza istehlakin gəlirdən asılı olduğu kimi yiğilmiş var-dövlətdən də asılı olduğunu göstərir.

Daimi gəlir fərziyyəsinə əsasən gəlir tərəddüdü həm daimi, həm də müvəqqəti ola bilər. İstehlakçıların borc alması və ya pul yiğması müm-

kün olduğundan onlar öz istehlakındakı tərəddüdləri qaydaya salmaq istəyirlər, bu zaman istehlak gəlirlərin müvəqqəti dəyişilməsinə zəif reaksiya verir. Bu mənada istehlak əsas etibarilə daimi gəlirdən asılı olur.

ƏDƏBIYYAT SİYAHISI

1. Azərbaycanın statistik göstəriciləri, ADSK. Bakı, 2018
2. Abdullayev L.İ. İstehlak bazarı və onun tənzimlənməsi problemi. Avtoreferat. Bakı. ADIV. 2005,-22 s.
3. Atakişiyev M.C., Abbasov H.M., Abbasova N.H. Mikro və Makroiqtisadiyyat: Dərslik. Bakı, 2010. 508 s.
4. Həsənli Y. Həsənov R. İqtisadi tədqiqatlarda riyazi üsulların tətbiqi. Bakı, Naffta Press, 2002, 303 səh.
5. Həsənli Y. İstehlak funksiyası və vergi multiplikatoru. Azərbaycan EA, İqtisadiyyat İnstitutu, "Müasir mərhələdə Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafının əsas meylləri (məqalələr toplusu)", II buraxılış, Bakı, Elm, 1999,s. 105-109/
6. İmanov Q., Həsənli Y. Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafının modelləri. Makroiqtisadi təhlil. ELM, 2001, 248 səh.
7. Hasanlı Y., Hasanov F., Mansimli M. Equilibrium prices model for sectors of Azerbaijan economy based on input-output tables// ecomod 2010, International conference on economic modeling, Türkiye, İstanbul, julu 7-10, 2010, İstanbul Bilgi University, pp. 63.
8. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi: <https://www.stat.gov.az/>

Гусейнили Н.Д.

Эконометрическая оценка параметров функций потребления и мультипликативных эффектов потребления населения

Резюме

Цель исследования: провести эконометрическую оценку параметров функции потребления и мультипликативных эффектов потребления населения с использованием данных об Общее потребление населения, Общий доход населения, Валовой внутренний продукт и Деньги, сэкономленные населением.

Методология: методы эконометрического анализа

Основные результаты: изучение потребительского рынка должно быть сосредоточено на изучении проблемы баланса спроса и предложения и должно основываться на методологических принципах, таких как системность, проблематичность, целостность и научность. Потребительский рынок должен исследоваться во взаимосвязи с внутренними и внешними рыночными факторами. В изучение рынка следует учитывать все его структурные компоненты и их взаимодействие. Для эконометрической оценки параметров функций потребления используются переменные Общее потребление населения, Общий доход населения и Валовой внутренний продукт.

Ключевые слова: потребление, функция потребления, параметры, мультипликативные эффекты, эконометрическая оценка.

**Econometric assessment of parameters of consumption function and multiplicative effects of
consumption of the population**
Summary

Objective: to conduct an econometric assessment of the parameters of the function of consumption and the multiplicative effects of population consumption using data on total population consumption, total income of the population, gross domestic product and money saved by the population.

Methodology: econometric analysis methods

Main results: the study of the consumer market should be focused on studying the problem of the balance of supply and demand and should be based on methodological principles such as consistency, complexity, integrity and scientific. The consumer market should be researched in conjunction with internal and external market factors. In the study of the market should take into account all its structural components and their interaction. For an econometric estimation of the parameters of the functions of consumption, the variables Total Consumption of Populations, Total Income of Populations and Gross Domestic Product are used.

Key words: *consumption, consumption function, parameters, multiplicative effects, econometric evaluation.*

Daxil olub: 17.10.2018

Rəy verib: AMEA İqtisadiyyat Institutunun “Qloballaşma və beynəlxalq iqtisadi münasibətlər” şöbəsinin əməkdaşı i.f.d *Eyvazov A. A.*